

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СУДОЧИНСТВІ: ШЛЯХ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

УДК 347.99:004.8:342.7

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlightsjournal-2023-7.10>

АУРІКА ПАСКАР

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри процесуального права

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Україна

a.pascars@chnu.edu.ua

ORCID 0000-0002-0765-1143

Анотація. Стаття розглядає актуальні питання впровадження штучного інтелекту у судочинство з погляду його переваг та етичних викликів. Зазначається, що використання штучного інтелекту може покращити доступність та ефективність правосуддя, забезпечуючи аналіз великих обсягів інформації та підвищуючи об'єктивність судових рішень. Автор визначає необхідність розробки етичних стандартів та контролю за використанням штучного інтелекту у судочинстві для забезпечення прав людини та ефективності правосуддя. Висвітлено можливості використання штучного інтелекту у судочинстві та його потенціал для оптимізації судових процесів. Аргументована необхідність розробки та впровадження стандартів використання штучного інтелекту у судочинстві, а також постійного моніторингу та корекції алгоритмів для забезпечення справедливості та захисту прав людини. Стаття підкреслює значення етичних принципів у використанні штучного інтелекту та закликає до ретельного розроблення та впровадження стандартів, які забезпечать сталість цінностей сучасності. Проаналізовано зміст основних міжнародних та національних джерел регулювання питань етичних засад штучного інтелекту. Підсумовано, що у світлі сучасних викликів та можливостей штучного інтелекту у судочинстві стає очевидним, що етичні питання стають важливим аспектом розвитку цієї галузі. Використання штучного інтелекту може покращити ефективність та справедливість судочинства, але потребує уважного вивчення етичних аспектів та заходів контролю захисту прав людини. Забезпечення справедливості, прозорості, підконтрольності, безпеки та відповідальності є важливими умовами для впровадження штучного інтелекту. Встановлено, що штучний інтелект повинен діяти відповідно до етичних норм та цінностей, а не лише технічних правил. Успішне впровадження штучного інтелекту у судочинство вимагає співпраці різних сторін для створення етичної та правової бази, що забезпечить належний захист прав людини в епоху штучного інтелекту.

Ключові слова: судочинство, штучний інтелект, етичні принципи, права людини, ефективність правосуддя, доступність правосуддя.

ETHICAL ASPECTS OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE JUDICIARY: PARTH TO ENSURING HYMAN RIGHTS

UDC 347.99:004.8:342.7

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlightsjournal-2023-7.10>

AURICA PASCAR

PhD, Associate Professor of the Department of Procedural Law

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine

a.pascars@chnu.edu.ua

ORCID 0000-0002-0765-1143

Abstract. This article delves into the current issues surrounding the integration of artificial intelligence (AI) into the judiciary, with a focus on its advantages and ethical dilemmas. It contends that AI has the potential to enhance the accessibility and efficiency of justice by processing vast amounts of information and enhancing the impartiality of judicial decisions. The author emphasizes the necessity of formulating ethical standards and implementing oversight mechanisms for AI deployment in the judiciary to safeguard human rights and ensure judicial efficacy. Additionally, the article underscores AI's capacity to streamline judicial processes

and advocates for the establishment and enforcement of AI usage standards, alongside ongoing monitoring and algorithm refinement to uphold fairness and protect human rights. It underscores the crucial role of ethical principles in AI deployment and urges meticulous development and implementation of standards to uphold contemporary values' stability. The analysis encompasses fundamental international and national regulatory sources governing AI's ethical principles. In conclusion, the article asserts that given the contemporary challenges and possibilities of AI in the judiciary, ethical considerations become pivotal in its advancement. While AI can enhance judicial efficiency and fairness, conscientious attention to ethical dimensions and measures to oversee and safeguard human rights are imperative. Ensuring justice, transparency, accountability, security, and responsibility are vital prerequisites for AI integration. It is established that AI should align with ethical norms and values, rather than merely adhering to technical regulations. Successful AI integration in the judiciary necessitates collaboration among diverse stakeholders to formulate an ethical and legal framework that ensures the adequate protection of human rights in the era of artificial intelligence.

Key words: judiciary, artificial intelligence, ethical principles, human rights, judicial efficiency, accessibility of justice.

Окінавська Хартія глобального інформаційного суспільства визнає інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) ключовим фактором формування сучасного суспільства [1, ст. 1]. Це підкреслює актуальність впровадження новітніх технологій у всіх сферах діяльності, включаючи діяльність органів судової влади. *Інформатизація судочинства* є не лише даниною часові, але й має потужний потенціал покращити *доступність та ефективність правосуддя*. На фоні цього відбувається переосмислення парадигми сучасного правосуддя, особливо у ракурсі впровадження і використання у судочинстві технологій штучного інтелекту.

Під час аналізу переваг використання штучного інтелекту у судочинстві вказується на те, що це сприяє обробці великих обсягів інформації, виявленню недоліків чи суперечностей у судових рішеннях, підвищуючи справедливість та стабільність у правосудді [2, с. 318]. Безумовно, це може позитивно вплинути на швидкість розгляду судових справ, покращення якості судових рішень, зменшення помилок та більш об'єктивному підходу до прийняття рішень. Проте разом зі своїми перевагами *штучний інтелект* породжує етичні виклики, пов'язані з моральними аспектами використання технологій у правосудді. Для забезпечення прав людини у сфері судочинства важливо вивчати ці аспекти та розробляти етичні стандарти та допустимі межі втручання штучного інтелекту. У світлі цього важливо розвивати та впроваджувати етичні принципи використання інформаційно-телекомунікаційних технологій у судочинстві. Це охоплює розробку алгоритмів, що забезпечують прозорість, об'єктивність та справедливість, а також впровадження механізмів контролю за обробкою даних та захисту приватності.

Метою цього дослідження є аналіз переваг та викликів використання штучного інтелекту у сфері судочинства, а також визначення етичних принципів, що повинні бути враховані для забезпечення ефективності правосуддя та належного захисту прав осіб.

З приводу доцільності запровадження новітніх технологій у судочинство у науковій літературі відзначається, що вони здатні вивести правосуддя на більш високий рівень розвитку шляхом створення умови для системного управління рухом справи від моменту її відкриття до винесення судового рішення, облік графіка управління справою, забезпечення ефективної взаємодії з представниками сторін, постійного моніторингу роботи системи тощо [3, с. 164]. Практика використання компонентів штучного інтелекту в процесі здійснення судочинства охоплює широкий спектр можливостей: від вирішення завдань щодо автоматичного розподілу справ між суддями, призначення судових засідань до аналізу та систематизації великих обсягів інформації, документів, судових прецедентів, надання аналітичної підтримки суддям та правникам і навіть прогнозування результатів судових справ. Крім цього, застосування штучного інтелекту може зробити судочинство більш доступним для громадськості, забезпечуючи швидкий доступ до інформації та послуг. В результаті цього судові процеси можуть стати більш ефективними та швидкими, що сприятиме покращенню системи правосуддя загалом.

Очевидно, що штучний інтелект може оптимізувати процес здійснення судочинства, але разом з цим наявні потенційні ризики, які варто враховувати. Одним з основних недоліків є можливість виникнення проблем з прозорістю та відповідальністю. Рішення, прийняті на основі алгоритмів штучного інтелекту, можуть бути складними для пояснення та оскарження, що породжує питання щодо їх справедливості та законності. Крім того, постає проблема відповідальності за помилки чи недоліки в алгоритмах, які можуть призвести до несправедливих рішень. Також не виключена загроза приватності та

конфіденційності. Обробка великих обсягів особистої інформації для потреб штучного інтелекту може призвести до порушень конфіденційності даних та можливого зловживання цією інформацією.

Консультативна рада європейських суддів під час вивчення ризиків, пов'язаних з використанням технологій у діяльності органів судової влади, звертає увагу на те, що розроблення стандартів, підказок, заснованих на штучному інтелекті, може зменшити автономію судів в ухваленні рішень або можуть робити це у способи, що суперечать верховенству права [4, п. 51]. Більш того, технології створюють низку викликів для здатності судової влади забезпечити право сторін на справедливий судовий розгляд, гарантоване статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [4, п. 62]. Вищезазначене підкреслює важливість ретельного розроблення та впровадження стандартів використання штучного інтелекту у судочинстві, а також необхідність постійного моніторингу та корекції алгоритмів для забезпечення справедливості та захисту прав людини.

Нині постає нагальна потреба модернізації правової системи та формування нових етичних норм, спрямованих на адаптацію до нових реалій глобального світу. Адже, як відзначається, глобалізаційні процеси порушують традиційні цінності, моральні норми та етичні ідеали, що були характерні для суспільств та культур на попередніх етапах розвитку. Розуміння явища трансформації цінностей людини під час історичного розвитку суспільства, під час переходу від одного типу суспільства до іншого полягає в тому, що цінності, які були домінуючими на певному етапі суспільного розвитку, надалі виявляються неефективними у зв'язку з новими вимогами суспільства [5, с. 16]. Також звертається увага на те, що багато в чому цінності інформаційного суспільства – це цінності ліберального, громадянського суспільства, які за своєю якнайглибшою сутністю увійшли в конфлікт з традиційними цінностями [6, с. 118]. Більш того, зазначається, що плюралістична ідеологія інформаційного суспільства призводить до втрати чіткої ієрархії моральних цінностей, зростання відчуження та втрати комунікацією своєї автентичності [7, с. 224]. Науковці навіть вказують на наявність сучасної кризи моралі, яку пов'язують з «гіпертрофованим технічним розвитком людства та безконтрольним і хаотичним зростанням інформації у сучасному суспільстві» [8, с. 21]. Як випливає з цих міркувань, сучасне суспільство потребує створення та впровадження етичних стандартів поведінки в кіберпросторі, які здатні забезпечити сталість цінностей сьогодення.

Під час дослідження питань моральних дилем інформаційного суспільства О. Данильян звертає увагу на те, що зубожіння духовного буття на тлі гігантського зростання інформації свідчить про те, що інформаційне суспільство не є безпроблемною й позитивною реальністю, про яку говорять його апологети, а розкриває новий рівень моральної безвиході і суперечностей, яких не знали попередні епохи [8, с. 21–22]. Дійсно, зростання обсягів інформації і перетворення на цифрове суспільство відображають не лише позитивні та прогресивні аспекти, але і породжують нові моральні виклики і суперечності. Вищезазначене також підкреслює важливість збалансованості та усвідомленості у споживанні інформації у сучасному світі. Розробка етичного штучного інтелекту означає створення правил, які дозволять використовувати технологію ефективно і безпечно, відповідно до встановлених етичних та правових стандартів.

З приводу досліджуваного питання також зазначено, що етичний вимір штучного інтелекту не є предметом розкоші або чимось таким, чим можна нехтувати. Лише за умови відсутності сумнівів та довіри наше суспільство може повністю скористатися перевагами цих технологій. *Етичний штучний інтелект* – це проєкт, що має значення для всіх і може стати конкурентною перевагою для Європи: у розробці штучного інтелекту, спрямованого на благо людини та якому можна довіряти [9]. Саме тому в контексті розвитку штучного інтелекту дуже важливо дотримуватися етичних принципів. Недооцінка цього складника може призвести до негативних наслідків. Тільки коли суспільство матиме повну впевненість у надійності технологій і довіру до них, можна розраховувати на повний розквіт можливостей, які вони відкривають.

Розвиток та впровадження технологій штучного інтелекту у судові системи світу призвели до необхідності створення єдиної нормативної бази для їхнього використання. Як наслідок, у грудні 2018 року Європейська комісія з питань ефективності правосуддя ухвалила Етичну хартію використання штучного інтелекту у судових системах та їхньому середовищі (далі – Хартія). Це є першим документом у Європі, який на міжнародному рівні закріпив *етичні принципи* застосування штучного інтелекту у судових системах. Розробники переконані, що впровадження таких принципів гарантуватиме

дотримання фундаментальних прав особи, якості та інформаційну безпеку під час запровадження штучного інтелекту у судочинстві. Так, Хартія встановлює п'ять фундаментальних принципів, які можуть служити орієнтиром для політиків, законодавців та фахівців у сфері правосуддя: принцип дотримання фундаментальних прав; принцип недискримінації; принцип якості та безпеки; принцип прозорості, неупередженості та справедливості; принцип «під контролем користувача» [10].

Принцип дотримання фундаментальних прав у контексті розробки та впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій у судову систему передбачає, що всі аспекти цих процесів, включаючи обробку судових рішень і даних, повинні бути спрямовані на захист прав та свобод людини, що гарантуються законодавством. Важливим аспектом є впровадження антропоцентричного підходу, який передбачає, що управління та контроль за рішеннями, прийнятими та виконаними за допомогою штучного інтелекту, перебуває під контролем людини. Це означає, що технології мають служити лише як інструмент для покращення процесів у судовій системі, а не замінювати людський фактор у прийнятті рішень. Для забезпечення етичного використання штучного інтелекту у судовій системі розробники програм повинні віддавати перевагу підходу «етичний з моменту розробки» (ethical-by-design) – впровадження етичних принципів на кожному етапі розробки алгоритмів, що виключає можливість порушення прав людини, включаючи право на захист персональних даних [11]. Такий підхід забезпечує, що штучний інтелект буде використовуватися відповідно до етичних норм та цінностей, а не лише технічних правил.

Згідно зі змістом *принципу недискримінації* послуги, що надають системи штучного інтелекту, повинні бути доступними для всіх, незалежно від віку, статі, раси чи інших характеристик. Пряма або непряма дискримінація через використання штучного інтелекту може сприяти використанню упереджень та маргіналізації певних груп [12, с. 16]. Алгоритми не повинні бути упередженими у цьому плані, зокрема, слід звертати особливу увагу на правомірне використання конфіденційних та персональних даних.

Принцип якості та безпеки стосується обробки судових рішень і даних у безпечному технологічному середовищі. Насамперед це пов'язано з тим, що дані, які використовуються алгоритмами, повинні надходити тільки із сертифікованих джерел. Особливо наголошується на тому, що весь процес (від розробки до використання штучного інтелекту) повинен бути простежуваним [10, с. 10], щоб не допустити жодної модифікації, яка змінила б зміст або значення оброблюваного рішення. Також важливо, щоб штучний інтелект був надійним і точним, а його алгоритми мали достатню захищеність для подолання помилок і проблем, які можуть виникати протягом життєвого циклу системи.

Процес розробки і впровадження етичних принципів використання штучного інтелекту у судочинстві повинен будуватися на основі того, що за будь-яких обставин штучний інтелект є лише допоміжним сервісом і не повинен ухвалювати рішення за компетентну людину (суддю). Саме тому зміст *принципу «під контролем користувача»* (under user control) орієнтований на те, що люди повинні мати можливість втручатися і контролювати кожне рішення, яке приймається програмним забезпеченням. Такі технології повинні працювати на спільноту людей, а не порушувати права людей, обмежувати чи загрожувати людській автономії [10, с. 12]. З приводу цього також відзначено, що зміст принципу підконтрольності штучного інтелекту користувачеві спрямований на те, щоб зробити судових операторів «інформованими акторами і в контролі своїх виборів». Цей принцип набуває особливого значення для суддів та їхньої незалежності, неупередженості та безсторонності [13, с. 411]. З огляду на це важливо забезпечити, щоб системи штучного інтелекту не могли автоматично самостійно приймати рішення без свідомої участі або згоди людини.

Принцип прозорості, неупередженості та справедливості передбачає, що методи обробки даних повинні бути доступними, зрозумілими та санкціонувати зовнішні аудити [10, с. 11]. Це означає, що алгоритм роботи штучного інтелекту повинен бути прозорим і зрозумілим, щоб забезпечити можливість зовнішнього контролю та перевірки. Крім того, методи обробки даних повинні бути неупередженими і справедливими, щоб уникнути будь-якої форми дискримінації чи несправедливого впливу на результати обробки.

Загалом, впровадження вищезазначених засад у судових системах є важливим кроком у забезпеченні етичного та відповідального використання штучного інтелекту у сфері судочинства. Це сприятиме

підвищенню довіри громадськості до систем штучного інтелекту у судових процесах та забезпечить відповідність використання штучного інтелекту етичним принципам та правам людини.

Підвищена увага світової спільноти до питань етичності і контролю над штучним інтелектом спрямована на необхідність розробки та впровадження чітких базових правил використання та поведіння з такими технологіями. Першим міжурядовим стандартом у цій сфері є Рекомендація зі штучного інтелекту, яка була прийнята Радою Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) 22 травня 2019 року. Вона спрямована на підтримку інновацій та довіри до технологій штучного інтелекту шляхом просування відповідального управління надійним штучним інтелектом, забезпечуючи при цьому повагу до прав людини та демократичних цінностей. Рекомендація встановлює, що основою такого управління повинні становити, крім наявних, п'ять додаткових (допоміжних) принципів: 1) інклюзивне зростання, сталий розвиток і добробут; 2) людиноцентричні цінності та справедливість; 3) транспарентність і зрозумілість; 4) стабільність, надійність і безпека; 5) відповідальність [14]. Узагальнено, що зміст цих принципів спрямований на те, що штучний інтелект повинен бути корисний людям, поважати права людини, верховенство права та демократичні цінності. Розробники та користувачі штучного інтелекту повинні взяти на себе зобов'язання щодо прозорості та відповідального розкриття інформації щодо цих систем та нести відповідальність за їх належне функціонування і використання. Системи штучного інтелекту мають бути надійними, захищеними та безпечними протягом усього циклу використання.

Застосування інформаційних технологій, зокрема штучного інтелекту, у всіх сферах життя стає дедалі актуальнішим питанням і підкреслює необхідність глибокого розуміння етичних аспектів цього процесу. Ця тема настільки важлива, що навіть у Ватикані звернули на неї увагу. Офіційні представники Ватикану розробили «Римський заклик до етики штучного інтелекту» – набір *етичних принципів* для використання штучного інтелекту. Зокрема, він передбачає: принцип прозорості – системи штучного інтелекту повинні бути зрозумілими; принцип інклюзивності – необхідно враховувати потреби всіх людей, що кожен може принести користь, і всім особам можна запропонувати найкращі умови для вираження себе і розвитку; принцип відповідальності – розробники та користувачі штучного інтелекту повинні діяти відповідально; принцип неупередженості – спрямований на захист справедливості і людської гідності шляхом встановлення заборони створювати і діяти упереджено; принцип надійності – системи штучного інтелекту повинні працювати стабільно, без збоїв і непередбачуваних помилок; принцип безпеки та конфіденційності – алгоритми штучного інтелекту повинні працювати безпечно та поважати конфіденційність користувачів [15]. Зазначені принципи визначають основні правила та цінності, які мають керувати діяльністю в галузі штучного інтелекту з метою забезпечення справедливості, безпеки та захисту прав людини. Вони повинні бути орієнтирами у створенні етичної та відповідальної системи використання штучного інтелекту.

Найбільш повним міжнародним каркасом для формування розвитку та використання технологій штучного інтелекту є прийнята одногосно у листопаді 2021 року на Генеральній конференції ЮНЕСКО «Рекомендація з етики штучного інтелекту» (далі – Рекомендація). Цей акт встановлює набір цінностей, що відповідають заохоченню та захисту прав та гідності людини. Зокрема, передбачені ключові принципи та рекомендації щодо розвитку та використання штучного інтелекту з урахуванням етичних, соціокультурних та правових аспектів. Основні положення Рекомендації можна згрупувати в чотири ключові напрями роботи: 1) розвиток потенціалу в галузі штучного інтелекту та прав людини передбачає зміцнення потенціалу судових діячів на перетині штучного інтелекту та правової доктрини; 2) прозорість діяльності технологічних компаній, які повинні чітко вказувати, чи існують у них процедури для звернень щодо контенту, який порушує права людини або закликає до насильства, ворожнечі чи дискримінації, недостовірного контенту, кількості та типів скарг і заходів, які були прийняті; 3) відкритий доступ до наукової інформації та досліджень орієнтовано на впровадження ініціатив для підтримки відкритих практик у науці; 4) відкриті дані для штучного інтелекту – визначаються конкретні кроки, які держави-члени можуть зробити для відкриття своїх даних, розробки політики відкритих даних, збирання та накопичення високоякісних даних, розвитку потенціалу відкритих даних та підготовки даних для використання штучного інтелекту [16]. Загалом, Рекомендація передбачає конкретні шляхи, включаючи інноваційні інструменти, методології та ініціативи для забезпечення максимального позитивного впливу штучного інтелекту з одночасним усуненням пов'язаних ризиків.

В Україні з метою правового регулювання питань використання штучного інтелекту у 2020 році Міністерством цифрової трансформації України була підготовлена Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні (далі – Концепція), яка була затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 року. Мета цієї Концепції полягає в тому, щоб визначити пріоритетні напрями та основні завдання розвитку технологій штучного інтелекту. Одним з таких напрямів є сфера правосуддя, яка потребує виконання таких завдань, як: подальший розвиток уже наявних технологій; впровадження консультативних програм на основі алгоритмів штучного інтелекту для доступу до юридичної консультації широкому колу населення; попередження суспільно небезпечних явищ шляхом аналізу наявних даних з використанням штучного інтелекту; визначення необхідних заходів ресоціалізації засуджених через аналіз наявних даних за допомогою технологій штучного інтелекту; винесення судових рішень у справах незначної складності (за взаємною згодою сторін) на основі результатів аналізу з використанням штучного інтелекту, стану дотримання законодавства та судової практики [17]. Очікується, що така Концепція суттєво сприятиме розвитку судочинства та його відповідності сучасним і потенційним викликам цифрового суспільства. На її основі була розроблена Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні на 2023–2030 роки (далі – Стратегія).

Стратегія присвячена визначенню пріоритетних напрямів наукових досліджень, завдань і заходів щодо створення та впровадження вітчизняних, а також залучення провідних світових технологій штучного інтелекту. Розробники Стратегії відзначають, що для досягнення поставленої мети у розвитку штучного інтелекту в Україні необхідно виконати низку ключових завдань. По-перше, важливо забезпечити організаційну та цільову фінансову підтримку наукових досліджень і стартапів у цій галузі, активно залучаючи бізнес. Другим кроком є створення системи обліку етичних, юридичних та соціальних наслідків використання штучного інтелекту, що допоможе уникнути потенційних проблем у майбутньому. Також важливо розробити механізми забезпечення етичного застосування штучного інтелекту та забезпечити безпеку та надійність систем штучного інтелекту. Додатково потрібно створити стандарти у цій сфері, зокрема вимірювання якості технологій штучного інтелекту, забезпечити розвиток вітчизняного програмного забезпечення, яке використовує ці технології. Підвищення доступності та якості даних для розвитку штучного інтелекту з урахуванням вимог захисту даних також є важливим завданням. Необхідно також створити надійну комунікаційну інфраструктуру та підвищити рівень забезпечення ринку кваліфікованими кадрами у цій галузі. Важливо забезпечити інформування громадськості про можливості та ризики використання штучного інтелекту та забезпечити попит на продукти та послуги, створені з його застосуванням [18, с. 65]. По суті, ці заходи спрямовані на розроблення комплексної системи регулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку з розвитком і використанням штучного інтелекту.

Отже, у світлі сучасних викликів та можливостей, пов'язаних із застосуванням штучного інтелекту у судочинстві, стає очевидним, що етичні питання стають важливим аспектом у розвитку цієї галузі. Використання штучного інтелекту може стати потужним та ефективним інструментом для підвищення доступності, ефективності та справедливості судочинства, проте це вимагає уважного вивчення етичних аспектів та впровадження відповідних заходів контролю та захисту прав людини.

Забезпечення справедливості, прозорості, підконтрольності, безпеки та відповідальності є важливими аспектами впровадження штучного інтелекту у судочинство. Це вимагає від розробників штучного інтелекту створення алгоритмів, які в процесі роботи відображатимуть поведінку, сумісну з етичними принципами. Штучний інтелект повинен діяти відповідно до етичних норм та цінностей, а не лише дотримуватися технічних правил.

Успішне впровадження штучного інтелекту у судочинство потребує спільних зусиль різних сторін, таких як уряд, науково-дослідницькі установи, правозахисні організації та громадськість. Тільки шляхом спільної роботи як на національному, так і міжнародному рівнях можна створити етичну та правову базу, яка забезпечить належний захист прав людини в епоху штучного інтелекту.

REFERENCES

1. Okinawa Charter on Global Information Society. Adopted in July 22, 2000. Retrieved from: <https://www.mofa.go.jp/policy/economy/summit/2000/documents/charter.html>

2. Bielov D.M., Bielova M.V. Shtuchnyi intelekt v sudochynstvi ta sudovykh rishenniakh, potentsial ta ryzyky. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia «Pravo» – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Law series.* 2022. Vypusk 78: ch. 2. S. 315–320.
3. Kalamaiko A.Yu. Elektronni tekhnologii v tsyvilnomu protsesi: postanovka problemy. *Universytetski naukovyi zapysky – University scientific notes.* 2013. № 1. S. 159–165.
4. Consultative Council Of European Judges. Opinion No. 26 (2023): Moving forward: the use of assistive technology in the judiciary. Strasbourg, 1 December 2023. Retrieved from: <https://rm.coe.int/ccje-opinion-no-26-2023-final/1680adade7>
5. Denysiuk Zh. Tsinnosti etnokultury v umovakh sotsiokulturnykh transformatsii. *Kultura i suchasnist – Culture and modernity.* 2017. № 2. S. 15–20.
6. Dzoban O.P. Do problemy moralno-etychnykh aspektiv informatsiinoho suspilstva. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho». Seriiia: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia – Bulletin of the National University “Yaroslav Mudryi Law Academy of Ukraine”. Series: Philosophy, philosophy of law, political science, sociology.* 2013. № 5. S. 113–122.
7. Serdiuk I.V. Moralno-pravovi vyklyky hlobalnoho informatsiinoho suspilstva. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava – Philosophical and methodological problems of law.* 2017. № 2. S. 224–235.
8. Danylian O.H. Moralni problemy informatsiinoho suspilstva. *Informatsiine suspilstvo i derzhava: problemy vzaiemodii na suchasnomu etapi: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kharkiv, 26 zhovt. 2012 r.).* Kharkiv: NDI derzh. bud-va ta mist. samovriaduvannia, 2012. S. 21–24.
9. Andrus Ansip. The European Commission has created ethical rules for artificial intelligence. Retrieved from: <https://devzone.org.ua/post/jevrokomiisia-stvorila-pravila-etiki-dlia-stucnogo-intelektu>
10. Council of Europe. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and Their Environment (2018). Retrieved from: <https://rmcoe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december2018/16808f>
11. Tsentr demokratii ta verkhovenstva prava. Shtuchnyi intelekt u pravosuddi. Retrieved from: <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnyj-intelekt-pravosuddia/>
12. High-Level Expert Group on Artificial Intelligence. Draft Ethics Guidelines for Trustworthy AI. Retrieved from: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/draft-ethics-guidelines-trustworthy-ai>
13. Multidisciplinary Perspectives on Artificial Intelligence and the Law. / H. Sousa Antunes, P.M. Freitas, A.L. Oliveira, C. Martins Pereira, E. Vaz Sequeira, L. Barreto Xavier (Eds.). 2023. 471 r.
14. Recommendation of the Council on Artificial Intelligence. OECD/LEGAL/0449. Retrieved from: <https://oecd.ai/en/assets/files/OECD-LEGAL-0449-en.pdf>
15. Rome Call for AI Ethics. February 28th, 2020. Retrieved from: https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_academies/acdlife/documents/rc_pont-acd_life_doc_20202228_rome-call-for-ai-ethics_en.pdf
16. The Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. UNESCO. November 2021. Retrieved from: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-03/UNESCO.pdf>
17. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku shtuchnoho intelektu v Ukraini: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 02.12.2020 № 1556-r. Redaktsiia vid 29.12.2021. / Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15562020-%D1%80#Text>
18. Stratehiia rozvytku shtuchnoho intelektu v Ukraini: monohrafiia. / Za zah. red. A.I. Shevchenka. Kyiv: IPShI, 2023. 305 s.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Okinawa Charter on Global Information Society. Adopted in July 22, 2000. URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/economy/summit/2000/documents/charter.html> (дата звернення: 12.10.2023)
2. Белов Д.М., Белова М.В. Штучний інтелект в судочинстві та судових рішеннях, потенціал та ризики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право».* 2022. Випуск 78: ч. 2. С. 315–320.
3. Каламайко А.Ю. Електронні технології в цивільному процесі: постановка проблеми. *Університетські наукові записки.* 2013. № 1. С. 159–165.
4. Consultative Council Of European Judges. Opinion No. 26 (2023): Moving forward: the use of assistive technology in the judiciary. Strasbourg, 1 December 2023. URL: <https://rm.coe.int/ccje-opinion-no-26-2023-final/1680adade7> (дата звернення: 12.10.2023)
5. Денисюк Ж. Цінності етнокультури в умовах соціокультурних трансформацій. *Культура і сучасність.* 2017. № 2. С. 15–20.
6. Дзьобань О.П. До проблеми морально-етичних аспектів інформаційного суспільства. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2013. № 5. С. 113–122.
7. Сердюк І.В. Морально-правові виклики глобального інформаційного суспільства. *Філософські та методологічні проблеми права.* 2017. № 2. С. 224–235.
8. Данильян О.Г. Моральні проблеми інформаційного суспільства. *Інформаційне суспільство і держава: проблеми взаємодії на сучасному етапі* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 26 жовт. 2012 р.). Харків : НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування, 2012. С. 21–24.

9. Andrus Ansip. The European Commission has created ethical rules for artificial intelligence. URL: <https://devzone.org.ua/post/jevrokomisiia-stvorila-pravila-etiki-dlia-stucnogo-intelektu> (дата звернення: 10.10.2023)
10. Council of Europe. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and Their Environment (2018). URL: <https://rmcoe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december2018/16808f> (дата звернення: 10.10.2023)
11. Центр демократії та верховенства права. Штучний інтелект у правосудді. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnyj-intelekt-pravosuddia/> (дата звернення: 17.10.2023)
12. High-Level Expert Group on Artificial Intelligence. Draft Ethics Guidelines for Trustworthy AI. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/draft-ethics-guidelines-trustworthy-ai> (дата звернення: 10.10.2023)
13. Multidisciplinary Perspectives on Artificial Intelligence and the Law. / Н. Sousa Antunes, P.M. Freitas, A.L. Oliveira, C. Martins Pereira, E. Vaz Sequeira, L. Barreto Xavier (Eds.). 2023. 471 p.
14. Recommendation of the Council on Artificial Intelligence. OECD/LEGAL/0449 URL: <https://oecd.ai/en/assets/files/OECD-LEGAL-0449-en.pdf> (дата звернення: 10.10.2023)
15. Rome Call for AI Ethics. February 28th, 2020. URL: https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_academies/acdlife/documents/rc_pont-acd_life_doc_20202228_rome-call-for-ai-ethics_en.pdf (дата звернення: 17.10.2023)
16. The Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. UNESCO. November 2021. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-03/UNESCO.pdf> (дата звернення: 17.10.2023)
17. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р. Редакція від 29.12.2021. / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15562020-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.10.2023)
18. Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні : монографія. / За заг. ред. А.І. Шевченка. Київ : ІПШ, 2023. 305 с.